

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64

Fylke: Buskerud

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Nore

Emne: Dids og begravelse

Bygdelag:

Oppskr. av: O. G. Rue

Gard:

(adresse): Nore i Numedal

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Oscar Juvolden j. 16-9-84

Carl Kvergaard j. 29-10-1894

SVAR

1. Det er forskjellige varbler om død. Dersom reven går, så er det en eller annen som er "fug" - kommer til å dø. Når gæsten (lomen) skriker, kommer en eller annen til å drikke. Legger to pinner i kors ved døra, vil en i alla dø. Suser det i ørene, så ringes det for en eller annen.

- 2 -

Kan ikke ^{huske} noen særlige varbler som knytter seg til visse anledninger i året.

- 3 -

Kan ikke svare noe på dette

4.

Husker at det blei pratet om Kari He. de falt, og sidan kunne hun fortelle om syner ho hadde hatt.

5

Har høyrst snakka om helmaur som kom rett for ein eller annan lå og skulle dø

6.

Har ikke hørt om dette med helhunger o.s.v.

-7-

2

Det har ikke vært noe bestemt sted i huset hvor den døende ble flyttet

-8-

Kommet skulle ikke ordnes på noen bestemt måte

9-

slar ikke hørt noe om at det skulle være noe som kunne lette døds kampen.

10.

De sendte bud etter presten

11.

Det var vanlig at presten skulle få lov til bli alene med den døende. Det blei pyntet i rommet så vidt det var mulig.

12-

Det blei sendt bud til skyldfolk.

13.

Den døende kunne ofte bestemmes hvordan begravelsen skulle være. Det kunne stå om begravelsen i foderåds brev. En veit om at folk har tatt ut materialer til kiste og tinga kisten til og med fôrde blei sjuke.

14

Det blei sagt at dei somna, eller dei andast bort, eller dei somna bort eller dei andast.

15

Dei høyrede det "rasa" i den døende. Da dode han.

16

slusker ikke fortellinger om skinnudøde her fra bygda

-17 -18

En la en salmebok under haka eller bandh er duk eller rot slikt under haka og over hodet, eller begge to.

Har ikke hørt noe om å legge mynt på øyelokket.

19.

Nåboer blei varslet om dødsfallet

20.

Det var ingen fast regel om hvem som skulle gå med denne beskjiden. Det er ikke det samme som berrainen. Bemannen var en fast eller rettere sagt betrodd mann i bygda. Det var visse menn i bygda - en eller flere som en kunne betro dette hvervet. Det kunne være slik at en del av bygda brukte en viss bemannen. Andre grender brukte en annen.

21.

Slusdyra blei ikke varslet

22

Døra eller vinduet blei åpna, men har ikke hørt at klokka blei stoppa.

23

Vanlig^{vis} la liket natten over i senga.

24

Liket blei lagt på en benk eller en krakk til kista var ferdig.

25.

Kjenner ikke at liket blei lagt på halm.

26.

Kjenner ikke til dette.

27

Senghalmen bli brukt.

28.

Klærne bli vaska og brukt av andre.

29.

Kjenner ikke til dette

30.

Så fort som mulig etter døden bli liket vaska, og lagt i kista så snart den var ferdig.

31

Det var gjerne ei eldre kvinne av naboene som gjorde dette.

32

Kjenner ikke til at vedkommende var kledd på særskilt måte

33

Håret bli stilt

34.

hunn bli balbert

35.

Neglene bli klippet

36.

Liket bli vasket

37

Kjenner ikke til at likvannet bli brukt.

Likklor:

38

Det bli brukt navnet sveipa

39

Sveipa

40.

Sveipa var god og vel så langt som liket.

41

Kjenner ikke til at brudelakenet er brukt

42.

Kjenner ikke til at under og overklær er brukt.

43

De brukte skjorte, men vaska ofte opp ei brukt skjorte

44.

Var ikke pålagt at alle klærne skulle være av lin.

45.

Har ikke hørt at føttene skulle være synlige.

46

De sydde strømper til liket av samme farg som svøpet.

47

De sydde lue (hue) til liket og så hadde de et hvitt plagg, som et lørkle, og la over ansiktet.

48

Kjenner ikke til forskjell på likklær etter alder.

49.

Tror ikke at barselkvinner hadde særskilt likklær.

50.

Blonder ble brukt, men ikke i de eldste tider, tror de.

51

Det ble vel begynt å kjøpe likklær for ca 50 år siden — rundt 1914.

52

De blir kjøpt ferdige likklær nå og de er av papir

53.

Kjøpte likkler blir kalt svøp.

54.

Har ikke hørt at berøring av likkler eller selve liket skulle hjelpe ved sykdom.

55.

Det skulle være farlig for gravide kvinner

-56-

Liksvette var farlig når det kom i sår.

57.

Kjenner ikke noe til dette

58

Det var tilfelle der de hadde kiste stående
ferdig

59-

Kjenner ikke til at det blei brukt bare tre-
nagler.

60

Det blei bora hol i sidene og tredd tau
inn i dem og knytt knute på inn-
siden. Det var vanskelig å bore kisten
da tauet skar.

61.

Det var faste kistemakere.

62

Kisten var sort. Den var mala med
limvann og kjønriøk.

63.

Rundt 1912 begynte man å bruke hvite
kister

64.

Det var ikke skåret åpning i kisteløkket

65

Det ble brukt høvelflis til underlag i
kisten.

66.

Puten blei fylt med høvelflis.

67

Kisten bliv kjøpt ferdig og den er hvit.

68

Kjennes ikke til at den døde skulle ha noe med seg i kisten.

69.

Barselkoner skulle ikke ha barnetøi med seg i kisten

70.

Enkelte kister hadde et kors av tre, ellers var det ikke pynt

71.

Kjennes ikke til at linfrø ble strødd rundt kisten

72

Kjennes ikke noe til dette.

73.

Kjennes ikke noe til dette. Husk der kista sto, skulle låses.

74.

Det råka at slekt og venner kom for å overvære at liket ble lagt i kisten, Men tror ikke at det var fast skikk

75

Det vanka vel en kaffikopp, men noen større bevertning var det nok ikke

76.

Kista sto på låven eller i buret.

77.

Borfaller

78

Det blei briskesbrøyd.

Det blei sett opp granbusker ved siden av vegen mellom huset der kisten sto og stua. Det skulle helst være 6 busker, 3 på hver side av vegen så det ble på en måte 3 porter

80

Det ble brukt både sommer og vinter

81

Det ble strødd bar mellom husdøren og der kisten var.

82

Liket skulle ligge med benene mot døren

83.

Det blei lagt lokk over.

84.

Ansiktsduken var firkanta

85

Den blei kalla ansiktsklede.

86.

Både naboer og venner kom for å se liket mens det lå i kista. Barn også.

87.

Vi har fått gravkapell ved Skjønne kirke for 3-4 siden. Det skal bygges i nær framtid ved Nye kirke

88.

Stikkene forandrer seg nok delvis. Folket møter ved kirken begravelsesdagen. Etter begravelsen, følger de som har tid, til et pensjonat eller hotell og får middag og kaffi. Så går de fra hverandre. Det er helst når den døde bodde i et sentralt strøk der det mangler læve eller bar, eller han døde på sykehus, eller mangler riktig

mærskyldte at det foregår slik.

Sorg: 89.

Om skulle unngå støy og larm mens liket sto på garden

90

Kjenner ikke til dette.

91

Nei, ikke nettopp sørgetid, men det kunne gå opp til 14 dager før begravelsesdagen. Den var nesten alltid på lørdag

92

Kan ikke nevne noe særlig.

93

Folka var kleddde i sine beste kler. Det skulle være mørke kler, om mulig. De skifta nok på sig, "uvandare" kler når de skulle gjøre noe i stall eller fjøs.

94

Nei, bare at hun skulle ha svarte kler om mulig.

95

Ukjent

96

Nei

97

Nei, dette er ukjent

98

Synge ut liket: Det var mest vanlig å ha likferden på lørdag.

99

Det blir sagt likfer eller nærmest tykket til slutt i ordet.

100.

Liket blei sunget ut. I god vær var det ute på kene, ellers inne i huset.

101

Lokket ble tatt av kista på låven men ikke senere.

102.

Det ble lagd et hvitt laken på krakken der de satte kista.

103

Det ble satt 2 lys, et i hver ende av kista

104.

Det var alltid 2 lys.

105

De bar lysene ut etter kista. De skulle kunne til varet sløkte dem. En måtte ikke blåse dem ut.

106

Det var ei kvinne som bar lysene som oftest

107

Lysene ble båret til de ble sløkte av varet.

108

Man tok lysene inn igjen

109

Kjenner ikke til at det skulle brenne lys hele natta

110

Kjenner ikke noe til dette

111

Ukjent

112

Har ikke hørt om gråtekoner her i bygda

113

Kjenner ikke til dette

-114-

Det er alminnelig nå at presten er tilstede i hjemmet.

Det bli skikken, ved prestes Olmar, rund 1916
116

Før var det læreren, klokkeren eller en annen
mann. Det blir således nevnt en Gunnar
spelemann.

117

Nåi, en kjemne ikke til at det ble drukket velford
skål.

118.

Bortfaller

119.

Nåber bar liket ut

120.

De nærmest pårørende skulle være fri.

121.

Nå er det helst næstkyrde som skal bære liket ut.

122.

Liket skulle børes ut med folenden først.

123.

Kjenner ikke til at kisten skulle selles ned

124.

Kjenner ikke til at det har vært likdøser.

125.

Det bli strødd med bar på lundveien.

126.

En kjenner, ikke til at kisten skulle selles
ned på lundet.

127.

Kjenner ikke til dette.

128.

Kvinnene fulgte like fram til kirkegården.

129.

Så mange som onülig av mennene fulgte
med til kirkegården.

130.

Bordfaller

131.

Det har alltid vært en oppfatning at det er en
dri at mange følger med i gravfuda.

132

Det har vært 3 porter på turet, altså gran-
busker på hver side av veien 3 steder. Nå
blir det all opp flere smågraner ved
veien på turet. Det blir forresten strøyd
bar i veien.

133

Kjenner ikke til dette.

134

Det er vanlig å heise flagget på halv stang.
Det kom i bruk for ca 50 år siden.

135.

Det blir heisa flagg på halv stang både av
venner, naboer og slekting, og delvis på garden
langs veien.

136.

Flaggene går til topps eller jordfestelsen.

137.

Det var når de hørte kirkeklokkene eller brodde
de kunne være sikre på at jordfestelsen var
over.

138.

Det er ikke blitt skikk å flage på halv stang,
helt dagen

139.

Likfølget bruker ikke å stanse ved hver gard.

140.

Kjenner ikke til at folk langs veien tok mot
likfølget på noen særlig måte.

Kjenner ikke til at de sang ved gardar de for forbi

142.

Har ikke hørt at de har ropa hverken ved høyder eller gardar.

143.

Luster ikke å ha hørt noe om kvilesteiner eller liksteiner, men derimot blir det nevnt et par steder der det er "kast". Det er på avsides steder. Der har folk kvilt når de har frakta en som har dødd på ei seter eller i skogen langt fra alfarvei.

144.

Kjenner ikke noe til dette

145

Kisten ble kjørt på slede eller vogn dersom det var brukbar vei.

146.

Kisten skulle være svart og helst sein av seg.

147.

Nei.

148.

Man skulle kjøre så seint som mulig.

149.

De kjørt fort heim igjen, og det kunne rake at de kapp-kjorte dersom det var fin is på fjorden.

150.

En granne kjørt likvognen.

151.

Han gikk ved siden av vognen eller sleden.

152.

Nei, det var ikke vanlig.

Det kunne råde at de brukte "singes", men som
oftest kom de fram med en fremmede.

154

Kjenner ikke til at etterlevende kunne få vite
noe om den dodes skjebne.

155.

Kjenner ikke til at noen alltid ble salige.

156.

På kirkegården: De som bar kisten i heimen,
bar kisten fra sleden til grava.

157.

Andre redskaper ble oppbevart i eller ved
kisten i kirken.

158.

De tilhørte kisten.

159.

Samme svar som 156.

160.

Kjenner ikke noe til dette.

161.

Prestens mølle opp og fulgte fra sleden eller vognen.

162.

Ja, har hørt at kisten ble båret rundt i kirken
med sola, men vet ikke hvor mange ganger
det skulle være

163.

Kisten ble ikke båret inn i kirken.

164.

Det ble sunget mens de bar kisten til grava.

165.

Vet ikke om at kisten ble båret rundt grava.

166.

Det ble ringet eller det var gjevet over graven.

Bygda fikk fash graver for ca 160 år siden. Kan huske at det bli snakke om en som var graver og lambur.

168.

Bare graver.

169.

Ble gjort i forveien av noen av nærskylde.

170

Det var naboene som kastet graven igjen selv om det var fash graver. Ridskapene skulle ligge på en særskild måte utpå. Det var skikken fram til rundt 1911.

171.

Kjenner ikke til at mennene skulle kaste jord på kisten.

172.

Kjenner ikke til dette

173.

Kjenner ikke til dette.

174.

Gravene ble ikke stelt

175.

Det er ikke bestemte dager, men de blir gjerne pyntet före høgtidsdager om sommeren.

176.

Særlige tilfelle. En selvmorder fikk ikke samme stell uten en kan si noe om hvilken forskjell det var

177.

Kisten ble tatt over gjerdet

178.

Kjenner ikke til dette

180.

De uadoptes ble satt vekk og siden lagt sammen

med en annen død.

179.

Graver til selvmordere la på skytgesiden av kirken.

181

Lik til for tidlig fødte ble lagd i en annen grav.

182.

Gravøl: Det blir sagt likferd.

183

Det ble sendt en bemann.

184

Det var samme bealaget som ved bryllup.

185.

Kjenner ikke til at bemannen skulle være klidd på bestemt måte

186.

Kan ikke fortelle noe om dette.

187

Han skulle be fra den eller de folk som de ville komme og følge vedkommende til jorda.

188.

Bemannen skulle bevertes.

189.

Det var ikke skikk å sende bidebrev.

190.

Gravølet kunne være fra 2 til 8 dager.

191.

Det var 4 måltider hver dag. Dertil kom kaffi.

192.

Kjenner ikke til dette

193.

Det var ingen forskjell på dette.

194.

De nærmeste slektinger skulle være frie for arbeid med tilstøtningen.

195.

Grunda skulle stanse ^{arbeid} begravelsesdagen til og med sonearbeid.

196.

Gjesteene hadde sending med seg samme dagen

197.

Borkfaller

198.

Borkfaller

199.

Sendingen kom i sendingskorr. Den var dekt med duk. Auker var brodert og hadde tafs

200.

Sendingen: De som budde lengste vekke, kom med lefse og kring. Det var 8 kast eller 32 klinger i full sending. De som budde nærmere, kom med mjølk og fløte

201

I dag er det ofte bare middag og kaffi.

202.

Det blei mindre med alkohol forbruket eller en slukket å brygge heime.

203.

Kjenner ikke til dette

204.

Ja. krans og kringler eller bløtkake

205.

Det ble begynt å sende kranser for ca 35 år siden

Det å begynne med ble kransene laget av bar, lyng og polleblomster (brusk). Slike kranser ~~207~~ ble brukt så lenge siden som ca 50 til 60 år.

207.

Det blir brukt kranser med silkeband, med og uten påskrift.

208.

Det blir brukt å legge både en og flere kranser på kisten i graven. Oftere blir alle kransene så nær som en eller 2 lagh i grava.

209.

Kransene blir lagh på grava.

210

Det blir brukt lite alkohol. Det kan være treimebrygga öl. Det kan være pils, vorter eller landsöl. Enkelte steder får de mat før de reiser til kirken. Det er kling, smørbröd og bra med pålegg. Kaffi og ofte mjölk. Når de kommer tilbake fra kirken, er det middag; suppe, kjøtt, grønnsaker poteter og dessert eller på. Siden kaffi og kaker. Senere på kveld kan det være mat igjen. Det er kling og smørbröd. Det hender at det er flötegraut før de reiser til kirken.

211

Det er mange nå som har begravelses middag på hotell eller annet spisested.

212

Kan ikke huske når de begynte å overlure dødsfall i avisen. Det er ikke så svart lenge siden. 208. Kransene bli hengt i kirkegangen, sakrestiet og barnekammerset til for ca 60 år siden. Det var prestens Dick som fikk slutt på det.